

Ergonomické checklisty

20. konzultační den

*MUDr. Jana Hlávková
SZÚ, Centrum pracovního lékařství
Praha 2008*

Důvody přípravy tohoto materiálu

- **Problém MSDs.** Jedná se o největší zdravotní problém v celé Evropě.
- Trvale stoupající trend výskytu těchto onemocnění.

Proč jsou MSDs problémem?

- Nejčastější onemocnění v různých profesích ve všech zaměstnaneckých sektorech.
- Velké finanční náklady (dlouhodobé, opakované PN).
- Jsou příčinou výrazných zdravotních obtíží.
- Mohou vést až k trvalé invalidizaci pracovníků.
- Ovlivňují produktivitu a kvalitu práce.
- Nejčastějšími NzP a nemocemi souvisejícími s prací.

Důvody nepříznivého trendu MSDs

Dle nejnovějších studií jsou pracovníci v EU často **exponováni ergonomickým rizikům**:

1. 62 % pracovníků vysokým počtům repetitivních pohybů
2. 47 % pracovníků nepříznivým pracovním polohám
3. 36 % pracovníků provádí manipulaci s těžkými břemeny
4. 24 % pracovníků vibracím

Výsledky nejnovějších studií k problematice MSDs

V r. 2000 – 2006 – stovky studií zaměřeny na kauzální souvislosti efektivitu opatření ke snížení výskytu MSDs

Nejdůležitější výsledky

A) Organizační intervence

- Redukce doby práce ve směně – snížení výskytu MSDs
- Aplikace bezpečnostních přestávek – snížení výskytu MSDs zejména u repetitivního typu práce

Výsledky nejnovějších studií k problematice MSDs

- B) **Technická intervence** - ergonomická opatření ve smyslu redesignu pracovního místa, pracoviště a práce
- C) **Protektivní opatření** – bederní pásy nepřinášejí efekt
- D) **Behaviourální opatření** – training – není efektivní, použije-li se pouze tato metoda, fyzický training (zvyšování kondice) – může vést ke snížení výskytu MSDs – je-li vhodný a opakovaný alespoň 3x týdně

Možnosti prevence MSDs

- Bylo prokázáno, že u řady MSDs může být prevence účinná při zavedení dobré praxe
- Ukazuje se, že zaměření na jednotlivé pouze faktory nevede k úspěchu, úspěšná prevence vyžaduje multifaktoriální, multidisciplinární přístup

Možnosti prevence MSDs

- Prevence MSDs – **pomalý proces**
- Řešení problému prevence a snížení výskytu MSDs ve státech EU vidí odborníci v **aplikaci vhodných jednotných metod na bázi dozoru a zavedení správné praxe** v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.

Evropský přístup k řešení problematiky MSDs

1. Předcházení MSDs - vyhodnocování a odstraňování ergonomických rizik - zavést **komplexní systém prevence rizik** a přizpůsobování práce technickému pokroku.
2. Řešení problémů spojených s reintegrací pracovníků s MSDs do pracovního procesu.
3. Multidisciplinární přístup k řešení problému na jednotlivých pracovištích v kombinaci prevence a rehabilitace.
4. Za důležitou je považována i úloha sociální a organizační podpory.

MSDs – problém i ČR

MSDs jsou i v ČR závažným problémem s rozsáhlými celospolečenskými důsledky zdravotními, sociálními i ekonomickými.

Příčin je více, nejde zdaleka jen o příčiny spojené s výkonem práce, vzrůstá počet těchto onemocnění i v dětské populaci.

Nepříznivé pracovní podmínky však u dospělé pracovní populace hrají velmi významnou roli.

Zásady boje s MSDs

- Implementace ergonomických principů – nejlepší prevencí.
- Ergonomická intervence může dle posledních studií redukovat počet MSDs o 30–40 %.

Kroky ergonometického procesu

1. Identifikace rizika - zjistit ergonometické problémy na pracovišti
2. Stanovit priority
3. Analyzovat prioritní ergonometické problémy
4. Navrhnout řešení
5. Realizovat řešení
6. Vyhodnocení efektivity opatření

Identifikace rizika

Kde je problém?

- Vyhodnotit dřívější poškození související s ergonomií (údaje z minulosti) - nehody, úrazy, NzP
- Sledování zdrav. stavu zaměstnanců (PN, specifická PN na MSDs)
- Sledování nákladů na zdravotní péči
- Ostatní ukazatele – fluktuace, pokles produktivity apod.
- Sledování subjektivních příznaků ze strany zaměstnanců

Stanovení priorit

- Aplikace metod pozorovacích, **vytipování problémů**.
- Pracovní operace s nejvyšším počtem problémů by měly mít největší prioritu.
- Oblasti, z nichž jsou hlášeny pocity nepohody nebo v nichž je velká možnost výskytu poškození, by měly být hodnoceny v další fázi.
- Na seznamu priorit by měly všeobecně být všechny práce/pracovní operace, u nichž byla zaznamenána poškození zdraví spojená s ergonomickými faktory.

/V této fázi aplikace checklistů 1. typu/

Vyhodnocení zjištěných rizik

- Provést **kvantitativní i kvalitativní hodnocení** vytipovaných rizik.
- Systematicky přezkoumat všechny ergonomické rizikové faktory.
- **Soustředit se na konkrétní problémy** představující největší rizika.
- **Definovat** si v souvislosti s ergonomickými riziky **výchozí stav** před zavedením opatření k řešení tak, aby bylo později možné hodnotit úspěšnost takových opatření.

/Aplikace checklistů 2. typu/

Hodnocení ergonomických rizik

- Existuje řada metod /checklisty, rizikové škály, pozorovací techniky, specializované hodnotící procedury/
- Řada z nich – postavena na subjektivním hodnocení zátěže a pocitu nepohody zaměstnanci – u nás jsou považovány za ne zcela věrohodné
- V případě potřeby – specializovaná měření odborníky (expertíza)

Další kroky ergonometického procesu

- Návrh a realizace řešení problému – v ergonometickém týmu

Členy týmu: ergonometové, manažeři, lékaři ZPP, zástupci podniku, technici, zástupci zaměstnanců, personalisté, konstruktéři, bezpečnostní technici

Faktory ovlivňující výsledek: zainteresovanost managementu a zaměstnanců, sestavení týmu, výměna informací, motivace)

- Vyhodnocení řešení
- Opětná identifikace dalšího problému

Zavádění nových metod v oblasti hodnocení
ergonomických rizik je nezbytné zejména z důvodu
METODOLOGICKÉHO SJEDNOCOVÁNÍ
posuzování zdravotních rizik s ostatními státy EU.

Další důvody zavádění nových metod

- Zjednodušení a **usnadnění hodnocení rizika** onemocnění pohybového aparátu (MSDs)
- Je třeba hledat **nové metody pro hodnocení zátěže u těch pohybových struktur, u kterých není možné využít stávající metody měření a hodnocení**
- **Nové metody pro hodnocení rizika vyplývající kombinace různých rizikových faktorů práce**

Metodický materiál NRP

- Připraven na základě požadavku MZ ČR
- Určen zejména pro **zaměstnavatele a dozorové orgány** k usnadnění **orientace v problematice**, jako pomoc k přesnějšímu vytipování zdravotních rizik u fyziologických faktorů práce a k vhodnému nasměrování a realizaci efektivních nápravných opatření.
- Při jeho přípravě se předpokládalo, že bude následovat jeho testování, vyhodnocení, provedeno p sjednocení s již používanými metodami a limity.

(grant MZ nebyl přidělen)

Metodický materiál NRP

- Většina checklistů je převzata ze zahraničních materiálů, byla dána k dispozici bez jakýchkoli úprav a bez sjednocení s naší legislativou
(NIOSH, nově připravovaný ISO norma 20646, některé švédské, finské a americké materiály)

Metodický materiál NRP

Situaci při zavádění nových metod v ČR a sjednocení limitů komplikuje odlišný legislativní rámec, zejména naše kategorizace prací.

Metody k hodnocení ergonomických rizik používané v ostatních státech EU jsou zaměřeny zejména na jednotlivé **PRACOVNÍ ÚKONY NEBO OPERACE** nikoli na hodnocenou práci jako celek.

Metodický materiál NRP

Většina metody – vyžaduje **komplexní přístup k problematice a týmový přístup k řešení vytipovaných rizik**. Předpokládá nekončící proces vyhledání rizikových faktorů rizikových faktorů, analýzu rizika, návrh opatření, vyhodnocení efektivity opatření.

Metodický materiál NRP

- Domněnka o usnadnění práce při použití nových metod práce prací je mylná.
- Většina komplexních metod pro hodnocení rizika je **velmi pracná, časově náročná**, a vyžaduje poměrně velký počet zapracovaných pracovníků provádějící trvalé pozorování.

Metodický materiál NRP

Obsahuje: **Checklisty**

- 1) **Jednoduché (orientační)** k vyhledávání nepříznivých faktorů práce – výskyt ano x ne)
- 2) **Checklisty s hodnotícími kritérii** k porovnávání podmínek práce s doporučenými kritérii
- 3) **Checklisty pro subjektivní hodnocení**
- 4) **Pomocný materiál k řízení rizika** a přípravě návrhu opatření
- 5) **Nové metody** hodnocení ergonomických rizik
- 6) **Normové metody** k ruční manipulaci s břemeny

Ergonomické checklisty

Jednoduché orientační checklisty – vodítko pro identifikaci jednotlivých rizikových faktorů práce

Např.

- Identifikace rizik souvisejících s lokální svalovou zátěží, dosahové vzdálenosti
- NIOSH checklisty – pracovní místo pro práci s VDU, ergonomie pracovního místa a požadavky
- Manipulace s břemeny, pracovní poloha, ...

Checklist

Sekce 1: Rozložení práce

a) Dlouhé pracovní hodiny	ano	ne
b) Častá a dlouhodobá přesčasová práce	ano	ne
c) Dlouhý, nepřetržitý pracovní čas	ano	ne
d) Nedostatek dnů volna	ano	ne
e) Nerovnoměrné rozložení práce ve dnech, týdnech, měsících a roku	ano	ne
f) Nestejnoměrné rozložení práce mezi pracovníky	ano	ne

Sekce 2: Typ práce

Vyskytují se v práci některé z těchto skutečností?

a) Zvedání a nošení těžkých předmětů	ano	ne
b) Práce vyžadující velkou fyzickou sílu	ano	ne
c) Opakující se monotónní práce	ano	ne
d) Práce vyžadující četné pohyby prstů nebo rukou	ano	ne
e) Práce s vibrujícími nástroji	ano	ne
f) Trvalá práce s klávesnicí nebo jiným zařízením na vkládání dat	ano	ne
g) Přesná práce nebo práce vyžadující vysokou psychickou zátěž	ano	ne

Sekce 3: Pracovní polohy a pohyby

Vyskytují se v práci následující pracovní polohy a pohyby?

a) Nevhodné pracovní polohy a pozice	ano	ne
b) Nepřetržité nebo velmi četné změny v postavení kloubů	ano	ne
c) Dlouhotrvající vnucené pracovní polohy	ano	ne
d) Dlouhotrvající chůze nebo chůze na dlouhé vzdálenosti	ano	ne
e) Časté stoupání po schodech	ano	ne

Ergonomické checklisty

Checklisty pro vyhodnocení jednotlivých parametrů dle daných kritérií

- Práce s VDU – uspořádání pracovního místa vstoje/vsedě, kritéria pro vynakládané svalové síly vstoje/vsedě, horizontální dosahové vzdálenosti, rozměrová kritéria pro pracovní polohy...
- NIOSH checklisty – používání ručního nářadí, manipulace s břemeny, vynakládané svalové síly při práci vstoje, vsedě aj.

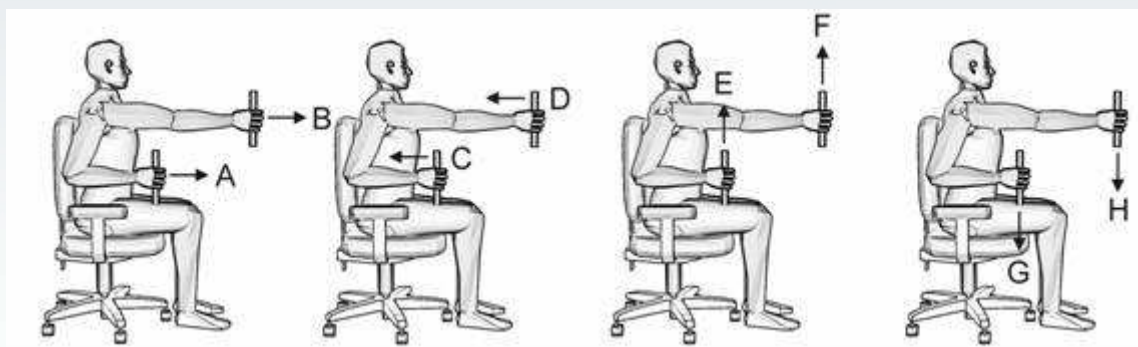
Checklist - kritéria pro vynakládané svalové síly (vsedě)

Název práce _____

Datum _____ Pracovní pozice _____

Pracovní místo _____ Typ směnnosti _____

<u>Kritéria</u>	<u>Doporuč.rozměry</u>	<u>Výsledky měření</u>	<u>Přijatelnost</u>
A. Tlačení dopředu krátké - jednou paží			
Občasně	10 kg	_____	ano - ne
Často	2 kg		
B. Tlačení dopředu dlouhé - jednou paží			
Občasně	15 kg	_____	ano - ne
Často	3 kg		
C. Přitažení z blízka - jednou paží			
Občasně	7 kg	_____	ano - ne
Často	1,4 kg		

Ergonomické checklisty

Pomocný materiál k řízení rizika a přípravě návrhu opatření obsahuje:

- Základní ergonomické principy
- Rizikové faktory pro jednotlivé části těla.
- Příklad akčního checklistu
- Příklady rizikových prací

Postup při práci s checklisty

- Vyhodnocení situace, vyhledat problémy rizika na základě funkčního hlásícího systému
- Identifikovat rizika (checklisty 1. typu orientačních checklistů)
- Vyhodnotit riziko a analyzovat (checklisty 2. typu , checklisty subjektivního hodnocení, dané hygienické limity, normové metody)
- V případě potřeby – expertizní měření
- Návrh opatření v ergonomickém týmu (pomocí checklistů pro řízení rizika)
- Vyhodnocení efektivity opatření
- Vyhledání nového problému

Metodický materiál NRP

- Žádná z metod a checklistů, které máme k dispozici **neumožňuje komplexní analýzu práce tak, jak ji máme postavenou v kategorizaci prací.**
- I komplexní metody, které jsou obsaženy v připraveném materiálu, umožňuje jen odpovědět na otázku, zda se při práci vyskytuje ergonomické riziko a zda je potřeba preventivně zasáhnout.
- Tzn. odpovídají na otázku: Máme problém? Neříkají ale, jak je ten problém velký.

Jediná metoda, která umožňuje komplexní vyhodnocení celkové práce je ergonomická analýza za použití ergonomického softwaru JACK.

Jedná se o moderní metodu provádějící komplexní ergonomickou softwarovou analýzu včetně doporučení a opatření.

Závěrečné doporučení k vydanému materiálu NRP

- Je třeba provést **porovnání výsledků jednotlivých metod**, které máme k dispozici s dosud používanými metodami práce z důvodu posouzení jejich možného využití pro kategorizaci prací.
- Je třeba provést **porovnání a sjednocení kritérií**, což vyžaduje však vyžaduje čas a výzkum v této oblasti, kritéria se často liší v jednotlivých státech, některá naše používaná kritéria v této oblasti jsou postavena na výsledcích výzkumu z 60–70. let minulého století

(týká se např. hodnocení statiky při práci, hodnoty limitních sil a frekvence vynakládání sval. sil, aj.)

Závěrečné doporučení k vydanému materiálu NRP

Dotazy z terénu – jaká používat hodnotící kritéria (termíny vhodná poloha, těžký předmět, akceptovatelné síly)

- 1) checklisty 2.typu
- 2) hygienické limity z VN č.361/2007 Sb.
a z vyhlášky č.432/2003 Sb.
- 3) technické normy (zejména ČSN EN 1005, ČSN EN 8996, popř. ISO 11226, ISO 11228, ISO 14121 a jiné ergonomické normy.)
- 4) limity dané ergonomickými softwary (např. JACK)

Závěrečné doporučení

- Ještě chci upozornit na to, že na úpravě původní verze se snažíme v mezích svých současným možností pracovat.
- Byly již provedeny některé úpravy, aktualizovaná verze bude od března k dispozici na webových stránkách SZÚ.

Děkuji za pozornost

